

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת צו שבת הגדול

ירושלים: 6:22 מוקדם: 6:12
 בני ברק: 6:37 מוקדם: 6:27
 מודיעין עילית: 6:31 מוקדם: 6:21
 חיפה: 6:30 מוקדם: 6:20
 טבריה: 6:27 מוקדם: 6:17

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

הלימוד לתוספת שבת הנלמד מחג הפסח.

השבת ולא תוציאו משא מבתים ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת וגו' והיה אם שמוע תשמעון אלי וגו' ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים וגו' והיה אם לא תשמעון אלי לקדש את יום השבת... והצתי אש בשעריה ואכלה ארמונות ירושלים ולא תכבה, ולכן אמרו חז"ל בשבת (ק"ט) שבמקום שחילול שבת מצויה שם הדליקה מצויה...

ולכן יש לאיש הישראלי ליתן ליבו לשמירת שבת קודש, ולקבלו מבעוד יום גדול, ולא סמוך לשקיעה, דעל פי זה רבים מהמון ונשים ועמי הארץ מדליקים גרות אחר השקיעה, והרי באיסור חמץ בערב פסח אחר חצות דאינו אלא בלאו, ועם כל זאת עשו חכמים הרחקה כשני שעות, ופירשו חז"ל בפסחים יב. הטעם משום דחמץ מסור לכל, וק"ו בן בנו של ק"ו בחילול שבת דאיסור סקילה ונמסר לכל בני ישראל טף ונשים שיש להרחיק הדלקת הנרות הרבה הרבה קודם השקיעה, וכל שכן שרב העיר והיראים מחויבים להקדים הרבה כדי שהמון העם שלא יקדימו כל כך מכל מקום לא יבואו לידי חילול שבת, משא"כ אם הם בעצמם מדליקים סמוך להשקיעה, שהמון ידליקו אחר השקיעה, כאשר שמענו כן ראינו בכמה מקומות, והדורות הקודמים היו מקדימים הרבה בקבלת שבת, כמבואר בתרומת הדשן סי' א' שאחר התפילה ואחר האכילה הלכו לטייל והיתה אז שקיעת החמה ע"ש.

והשל"ה בסידורו קודם קבלת שבת מבואר שהאומר מזמור שיר ליום השבת לאחר השקיעה גורם לסכנה רבה ע"ש שביאר זה בגודל חכמתו וקדושתו.

דברי חיזוק נפלאים במעלת יקרת וכבוד השבת מפני הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א

מתוך הספר אוצרותיהם אמלא

ברוך הוא כלפינו, שנדע ונרגיש שהוא אוהב אותנו. "כי אתה הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ולכן הצטוו משה ללכת ולהודיעם על המתנה הזאת, משום שעקר ענינה של המתנה היא שהמקבל ידע מיהו הנותן ומהו ערכה וחשיבותה של המתנה, וכך תרבה האהבה וההוקרה ביניהם!

זהו גם הנימוק לאותן דעות בהלכה שפסקו בנוגע למשלוח מנות ביום הפורים, שכאשר אדם שולח משלוח מנות לחברו בעילום שם, ואין המקבל יודע מיהו השולח, לא יצא ידי חובתו (ראה שו"ת כתב סופר או"ח סימן קמא). לפי זה מובן, היות ומזהות מצות משלוח מנות היא כדי להרבות אהבה ורעות בין האדם לחברו, וכשאין המקבל יודע מי שלח לו את המתנה לא מתרבת האהבה, האחוה והשמחה בין המקבל לנותן. כך גם היא מהותה של השבת. השבת היא מתנת אהבה שהקדוש ברוך הוא הנחיל לנו ברצונו ובטובו, שהיתה מנחת בבית גנזיו במקום הסתרים החבויים, שם מנחים האוצרות היקרים ביותר למלך. ומרב אהבתו וחבתו כלפינו, נתנה לנו.

לכן גם מתארת השבת בתפלת מנחה בתאורים מפליגים: "מנוחה

...אלא להורות דלחג המצות ההכרח לשמור שבת ואם אין שבת אין פסח ואין תורה. (ערוך השולחן רמ"ב ס"ג)

וכן כתב שם: השבת היא עיקר האמונה בהקב"ה שברא העולם בששת ימים וביום השביעי שבת וינפש, וכל שאינו שומר שבת אין לו אמונה, ולכן דימו מחלל שבת לעובד כוכבים ולכופר בכל התורה, ולכן תיכף שיצאו ממצרים עוד לפני קבלת התורה נצטוו על השבת, לפי שיציאת מצרים עדות על השגחתו בעולמו לשלם טוב לעושה טוב, ולהיפך לעושי רע כמו המצרים וכיוצא בהם, והוא עדות על יכולתו יתברך לשנות הטבע כמכות מצרים וקריעת ים סוף, וירידת המן והשליו, והבאר, ואם אינם מודים שה' ברא עולמו הרי כופרים בכל הדברים... הרי מפורש שהשבת היא כלליות כל התורה והמצוות.

חודש שלם שכולם מתכווננים לפסח, עושים עוד ניקיון ועוד צחצוח ובכל זאת הוצרכנו לעשות בדיקת חמץ, פורשים מאכילת חמץ שעתים לפני זמן איסור חמץ מחשש יום המעונן וכו' וכו' למה שההכנה לשבת שהיא איסור סקילה, לא תסתיים לפחות חצי שעה לפני שבת, (כך שואל הערוך השולחן המובא להלן)

כעת לקראת הפסח, ובפרט כעת כאשר ימי שישי מתארכים, כולנו מקיימים את צוואתו של רשכבה"ג מרן רה"י הגרא"ל שטינמן זיע"א ומסיפים 10 דק' נוספות לפני שבת ונמנעים בזמן זה מכל מלאכה האסורה בשבת!!

ועוד כתב הערוך השולחן בסימן רמ"ב סעיף ה', וז"ל: ירמיה אמר כה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום

כתוב בפר' כי תשא: ויאמר ה' אל משה לאמר: ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם: ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה: (לא, יב-יד)

'לך והודיעם' - כדי שתרבה אהבה ורעות

חז"ל במסכת ביצה (טז, א) למדים הלכה מכאן: "כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש לתנה לישראל, לך והודיע אותם. מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל: הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו! רש"י מפרש הטעם: "צריך להודיע את אמו - לעשות לו אות וסימן, שאם יאכלנו קדם שיבוא לאמו - תראה את האות ותשאלנו: מי עשה לך כך? והוא יאמר: פלוני, וגם נתן לי פת, ומתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם, ותרבה אהבה ורעות בישראל".

מדברי רש"י אלו, למדים אנו מהי תכלית השבת ונתינתה כמתנה לישראל. היתה זו מחוה של אהבה והוקרה מיחדת של הקדוש

הם הם היוצרים כלי קבול לחוש את זיו ונעם קדשת השבת. רש"י כותב זאת להדיא על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ, ח): "תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת". רבי אליהו מזרחי ממפרשי רש"י כותב שכונת רש"י היתה לפרש את הלשון 'זכור', שהוא לשון פעול. כלומר, שתהא הזכירה של שבת מתמדת והולכת עמו תמיד בכל שאר הימים. כלומר, שכל מחשבת האדם תהא מסובבת ועסוקה סביב השבת! שכן ההכנה הנפשית לשבת היא הכרחית, כדי לקבל ולספג ממנה. כלשונו של הפנים יפות: "ואי אפשר לקבל האור מבלתי הכנה!"

כעין זה מפרש ה'אור החיים' הקדוש באחד מהפרושים שכתב על פסוק זה (שמות לא, טז): "עוד ירצה על דרך אומרו (בראשית לז, יא): 'ואביו שמר את הדבר' - פרוש ממתין ומצפה מתי יבוא. הכונה בזה לצוות שלא יהיה השבת כדבר טרח לצד מניעת מלאכת הרצון ומצא החפץ, אלא צריכין לשמח בו בשלמות הרצון וחפץ בדבר, ותמיד יהיה ממתין ומצפה מתי יבוא, ואומרו 'לעשות את השבת' לשלל הכונה כחפץ מצות השבת למרגוע הגוף ולענג אשר יתענג, אלא לצד עשית מצות השבת ולא לתכלית המרגשות".

תלמידי ה'סבא מקלם', מרן הגאון רבי שמחה זיסל זיו זצ"ל, מספרים על רבם כי היה רגיל לעוררם כסדר על הנקדה הבאה: "אם זקוק בחור לעסק בסדורים הכרחיים כלשהם, עדיף שיעשה זאת בכל יום אחר, רק לא ביום ששי! ערב שבת הוא זמן של הכנה רוחנית לקראת שבת. עלינו להתמקד בהכנה זו בלבד ולא בעסוקים אחרים!"

'אשריך שזכית וברוך המקום שזכך לכך'

בזמר 'כל מקדש' בזמירות של ליל שבת אנו אומרים: "המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא". וידוע כי הגאון מוילנא הקשה בסדרו על סדר הדברים, מדוע הקדים המזמר לומר את יציאת השבת לכניסתה? הרי לכאורה היה מתאים יותר לומר בתחלה "הממהרים לבוא לשבת" ורק לאחר מכן "המאחרים לצאת"?

מסביר הגאון, שלא לחינם הזכיר הפייטן במזמורו את יציאת השבת קודם כניסתה, זאת כדי לזרז את האומר מזמור זה בליל שבת, שגם אם נכשל ולא הקפיד להכניס את השבת הנוכחית מבעוד מועד כראוי וכיאות, לכל הפחות עליו להקפיד לאחר ביציאת שבת זו. לכן הזכיר הפייטן את הענין של 'מאחרים לצאת מן השבת' קודם 'וממהרים לבוא', כיון שיציאת השבת נוגעת אליו כבר לשבת הנוכחית שהוא מצוי כעת בעיצומה, ואלו הענין של 'ממהרים לבוא' נוגע אליו רק לשבת הבאה.

אולם לפי הדברים שהזכרנו קודם, על ענין ההכנה לשבת, נראה להוסיף הסבר בדבר: המעלה העליונה שאמור האדם להגיע אליה היא שמיד עם צאת השבת יהיה ממתין ומצפה לבואה של השבת הבאה. זאת על ידי כך שכל ימי השבוע, החל מהרגע הראשון של צאת השבת זו, יהיו הכנה לקראת שבת הבאה. זוהי כונת בעל הזמירות בהעמדת הדברים בסדר הזה: 'המאחרים לצאת מן השבת' ולא זו בלבד אלא מיד 'וממהרים לבוא'. כלומר, מיד עם צאת השבת כבר מכינים הם את עצמם בהכנה דרבה, בצפיה דרוכה לקראת השבת הבאה. זוהי דרגה גבוהה ונעלית יותר מסתם אדם שממהר לבוא לשבת או מאחר לצאת ממנה, כי לגביו תחלת השבת היא כבר מתחלת השבוע!

שלמה שאתה רוצה בה", "מנוחת אהבה ונדבה", מבאר ה'אליה רבה' (רצב): "שנדב הקדוש ברוך הוא ליתנה לישראל מאהבתו בם ולא שאלוה!" השבת אינה מתנה פשוטה, מזערית ומועטת, השבת הינה מתנה חשובה ויחודית שקבלנו אותה מאת הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, מנידבת לבו כביכול, מבלי שחלמנו לקבלה, לא ביקשנו ולא דרשנו זאת, "מאהבתו בם ולא שאלוה".

נשאלת השאלה: במה יום השבת מהוה מתנה כה טובה?

הנה, מלבד מנוחת הגוף של שביתה בפעל ממלאכות (כפי שכותב הרמב"ם במורה נבוכים חלק ג), יום השבת הוא מקור עונג רוחני שמסוגל בו האדם לרכוש בנפשו מעלות עליונות: "...יום מנוחה וקדשה, מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת אמת ואמונה, מנוחת שלום ושלווה והשקט ובטח, מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, יכירו בניך וידעו כי מאיתך היא מנוחתם". כלומר שמנוחת הנפש של יום השבת נותנת לאדם יכולות להשיג מעלות עצומות ועליונות: קדושה, אהבה, נדבה, אמת, אמונה ועוד. להכיר 'כי מאתך היא מנוחתם' - כלומר, לקבל הכרה בידיעת השם יתברך.

כפי שכותב הרמח"ל בספרו 'דרך השם' (חלק ד פרק ז): "הקדושה הנשפעת ביום זה, עקר ענינה - קרבה גדולה אליו יתברך ודבקות גדול בו. ואמנם גזרה החכמה העליונה להוסיף לישראל קדושה, ונתנה להם ימים קדושים מלבד השבת, שבהם יקבלו ישראל מדרגות ממדרגות הקדושה, אמנם כולם למטה ממדרגת השבת, השפעתו וקדושתו".

כדי לזכות למתנה זו ולהשפעותיה הגדולות, עלינו להתבונן מעט מהי אותה מתנה מיחדת שקבלנו מבית גנזיו של הקדוש ברוך הוא, וכיצד אכן נזכה לקנות בנפשנו את סגולותיה ומעלותיה הנפלאות?

'אי אפשר לקבל האור מבלתי הכנה'

הנה בעל הפנים יפות' מבאר (בתחלת חמש ויקרא), שהטעם שהקדוש ברוך הוא ציווה למשה להודיע לישראל על מתנת השבת שעומד להעניק להם, הוא בכדי שיכינו את עצמם הכנה עצמית ראויה לקראתה. זה לשונו: "כבר פירשנו ענינו (על הפסוק שמות יט, יא): 'זהו נכונים ליום השלישי' שכל מצוה צריכה הכנה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ב, יב) 'התקן עצמך ללמד תורה', ועל ידי זה נעשה כלי מוכן לקבל אור התורה והמצוות.

מטעם זה אמרו חז"ל: 'הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו, שאמר הקדוש ברוך הוא למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי לך והודיעם', והוא אור של שבת הגנוז ואי אפשר לקבל האור מבלתי הכנה, שעל ידי ההכנה נעשה כלי לקבל. "וכן אמרו במשנה (אבות ג, יד): 'חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה, חיבה יתרה נודעת להם שנתן להם כלי חמדה', דהיינו שמתוך כך שמודיע להם בתחילה נעשה חיבה יתירה שיכולין לקבל את האור, ומזה למדו לכל מקבל מתנה...". הרי שאם חפץ האדם לזכות בסגולותיה של השבת, הוא מוכרח להכין את עצמו כראוי כבר מערב שבת, להכשיר את עצמו מראש להיות כלי קבול המוכשר לספוג ולקבל את כל אותן הדרגות הנפלאות שניתן לרכוש ביום זה.

מחלקי ההכנה לשבת הוא הגברת הצפיה לבואה, והגברת כיסופי הנפש והרצון לחוש את אורה. זכירה מתמדת וערגה מתמשכת לשבת יגרמו לרוחו להתפעם, לרומם את הרגשי הלב והנפש, וכך יזכה להיכנס לגנזי המלך ולאחז בפנימיותה ומהותה של השבת.

ואציין את ששמעתי מאבי מורי זצ"ל אודות אביו הקדוש רבי דוב הי"ד, שנעקד על קידוש ה' על ידי הנאצים הארורים בשואה, מה היתה הסיבה שגרמה לו להפסיק ולעשן באחת. במוצאי אחת השבתות העיף רבי דוב מבט השמימה, בכדי לבדוק אם כבר יצאו שלשה כוכבים ומותר כבר לעשן. אולם לפתע התעורר במחשבתו, תפס את עצמו ואמר: "מה?! אני מחכה שהשבת תצא בגלל סיגריה?" ובהחלטה של רגע קיבל על עצמו לחדול לאלתר מעישון הסיגריות. באמרו כי כדאי הדבר לוותר על הנאת העישון של שבוע שלם, ובלבד שלא להפסיד עוד כמה רגעים של התרוממות בקדושת השבת.

בתקופה ההיא עדין לא היתה מודעות למגרעות העשון וחסרונותיו מבחינה בריאותית, אך עצם העובדה שהעישון גורם למעשן להמתין בקוצר רוח לצאת השבת, אין הדבר ראוי. כך גם החדיר בביתו, והורה לבניו שלא יחלו בעשון כלל מסבה זו.

הגמרא במסכת שבת (ק"ט, א) מספרת ששאל רבי ישמעאל את רבי יוסי: "עשירים שבשאר ארצות במה זכו שהתעשרו?" אמר לו רבי יוסי: "בשביל שמכבדין את השבת". מנין ידע זאת רבי יוסי? מספרת הגמרא על רבי חייא בר אבא שהתארח שבת אחת אצל בעל הבית בלודקיא ונוכח לראות בעשירותו המפלגת. הביאו לפניו שלחן של זהב שבשביל לשאתו זקוקים לששה עשר אנשים, ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים.

שאלו רבי חייא: "בני, במה זכית לכך?" אמר לו: "קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת". אמר לו רבי חייא: "אשריך שזכית וברוך המקום שזכך לכך".

עוד מספרת הגמרא שם בהמשך: "אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא: מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף? - אמר לו: תבלין אחד יש לנו ושבת שמו, שאנו מטילין לתוכו - וריחו נודף. אמר לו: תן לנו הימנו! - אמר לו: כל המשמר את השבת - מועיל לו, ושאינו משמר את השבת - אינו מועיל לו".

ומסביר המהרש"א שם את תוכן הדברים: בזמנם היה תבשיל ושמו שבת, והיה סבור רבי יהושע לדחות את הקיסר בכך שיאמר לו שהמאכלים של שבת טעימים מחמת תבלין זה 'שבת' שתיבלו בו את התבשילים. אולם הקיסר לא הניחו להתחמק בתשובה זו, ובקש: 'תן לנו הימנו'. הוכרח רבי יהושע לומר לו כי כונתו האמתית היתה ליום השבת, ובוזה - 'כל המשמר את השבת מועיל לו, ושאינו משמר את השבת אינו מועיל לו'.

משמעות הדברים של רבי יהושע הם, שככל שהאדם מכין את עצמו יותר לקראת שבת לשמור אותה כראוי, כך הוא יחוש יותר את 'טעם' השבת ואת רוממות השבת. ההרגשה האישית כלפי השבת של כל יחיד ויחיד תלויה באיכות ובכמות ההכנה שלו!

'כל מקדש שביעי כראוי לו'

הארה נפלאה האיר מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל:

בזמר הראשון של ליל שבת אנו פותחים את הזמירות כך: "כל מקדש שביעי כראוי לו, כל שומר שבת כדת מחללו. שכרו הרבה מאד על פי פעלו, איש על מחנהו ואיש על דגלו". שאל

ה'חפץ חיים', מדוע אנו כופלים את הדברים פעמים: 'כל מקדש שביעי כראוי לו', ושוב אומרים: 'כל שומר שבת כדת מחללו'. שני המשפטים לכאורה מלמדים את אותה משמעות, על יהודי השומר שבת כהלכה?

וכן בהמשך: 'שכרו הרבה מאד על פי פעלו', כלומר, כל אחד ואחד יקבל את שכרו לפי מעלתו שלו, ולא כולם יזכו בשכר שוה, ושוב כופלים ענין זה: 'איש על מחנהו ואיש על דגלו', אותה משמעות שכל אחד יקבל את שכרו לפי מעלתו?

הסביר זאת ה'חפץ חיים' כך: ישנם שני סוגי בני אדם המתחסיים באופן שונה לשמירת השבת. יש אשר נזהרים בכל האיסורים של שבת שלא לעבור עליהם בכל פרטיהם ודקדוקיהם, אבל אינם מיחסים חשיבות לעצם קדושת השבת, ויש אשר מלבד ענין שמירת השבת כראוי וזהירותם הגדולה שלא להיכשל באיסורים, הם מחשיבים גם את עצם יום השבת, השבת מרוממת אותם, כל ההנהגה שלהם אומרת כבוד!

על שני סוגי האנשים הללו התכוון הפייטן בדבריו: 'כל מקדש שביעי כראוי לו' - כאן הוא רומז על השומר את השבת ומרוממה בכל הנהגותיו 'כראוי' לעצם קדושתה. ואילו כשאומר 'שומר שבת כדת מחללו' - רומז על מי שיחסו לשמירת השבת מתבטא רק בכך שנזהר שלא לחלל את השבת, אבל אינו משמרה בכבוד הראוי לה ובקדושה הראויה שיש לנהוג בשבת קודש.

ועל זה מסיים הפייטן: 'שכרו הרבה מאד על פי פעלו, איש על מחנהו ואיש על דגלו'. אין שכר שווה על שמירת השבת, כל אחד יקבל את שכרו כתשלום פעולתו, וכפי יחסו לשמירת השבת, וכמו שחרט על דגלו לנהוג ביום השבת.

על פי דבריו הנפלאים של מרן ה'חפץ חיים', יישב הגה"צ רבי משה אהרן שטרן זצ"ל, משגיח ישיבת קמניץ, קושיא עצומה של בעל ה'מראה פנים': הנה הגמרא במסכת שבת (ק"ח, ב) אומרת: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין". ואילו בתלמוד ירושלמי (תענית א, א) נאמר: "אמר רב לוי אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כתקונה מיד היה בן דוד בא".

ובפירוש ה'מראה פנים' בירושלמי שם הקשה את הסתירה בין הבבלי והירושלמי. שבבבלי נאמר שיגאלו בזכות שמירת שתי שבתות כהלכתן, ואילו בירושלמי נאמר שיגאלו בזכות שמירת שבת אחת כתקונה?

אולם על פי דברי ה'חפץ חיים' יישב רבי משה אהרן את הדברים באופן נפלא: שהרי מלבד זאת יש לכאורה לדקדק בשינוי הלשון בין הבבלי לירושלמי. בבבלי נאמר "שתי שבתות כהלכתן", שיזהרו מלחלל השבת, וכל ההנהגות בשבת יהיו על פי ההלכה בלי שום חילול שבת, ועל זה אמרו שאם יעשו כן שתי שבתות יזכו להגאל. שכן שמירת שבת כהלכתה פירושה שישמרו את השבת רק 'כהלכתה' מבלי לחלל, אך לא בדרגה הגבוהה של שמירת השבת.

ואילו שמירת השבת 'כתקונה', כלשון שנקט הירושלמי - 'משמרין את השבת כתקונה', הכוונה היא לשמירת השבת בדרגה הגבוהה, באופן נעלה ומרומם, כראוי לפי ערך קדושת השבת. באופן זה אכן די שיהיה רק שבת אחת בלבד כדי שכבר יזכו ישראל להגאל.

ומצאתי לזה סמך גדול בדברי חז"ל (שמות רבה סוף פרשה כה) שנקטו בלשון הזה: "אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כראוי מיד היה בן דוד בא". כלשון הירושלמי אך עם שנוי אחד: במקום 'כתקונה' נאמר 'כראוי'. וזהו כעין מה שהתבאר ששמירת שבת כראוי באפן היותר נעלה, סגי בשבת אחת כדי לזכות לגאלה. והדברים מאירים ומשמחים!

את הפסוק בישעיהו (נח, יג): "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר". דורשים חז"ל (שבת קיג, א): "וכבדתו" - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. 'מעשות דרכיך' - שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול. 'ממצוא חפצך' - חפציך אסורין, חפצי שמים מותרין. 'ודבר דבר' - שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול".

וחז"ל אמרו (ירושלמי שבת טו, ג): "לא נתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בהן בדברי תורה!" הרי שבשביל להיכלל בין אלו שמקדשים את השבת 'כראוי לו', נדרש האדם להיות סוג שונה של אדם בשבת. הליכות אחרות, הנהגות מרוממות, סגנון דיבור עדין ואצילי, לבוש מכובד. שכל ההויה שלו תזעק 'שבת!' שכל נפשו של האדם תהיה אפופה רוחניות. זה מתבטא בתחומים רבים; בדקדוק שמירת ההלכות בשבת, בשמירת הפה מדברים בטלים וזולים, בניצול הזמן ללמוד התורה ועוד.

'אל תהיו כסוס כפרד אין הבין'

בשיחה ששמעתי לפני קרוב לארבעים שנה מפי מגיד המישרים הגה"צ רבי ראובן קרלינישטיין זצ"ל, הוא האיר הארה נפלאה ונוקבת. כה היו דבריו הנפלאים: דוד המלך אומר בתהלים: "אשכילך ואורך בדרך זו תלך איעצה עליך עיני: אל תהיו כסוס כפרד אין הבין" (לב, ח-ט).

ולכאורה דבריו תמוהים מאד וטעונים הסבר. הרי דוד המלך עומד ומכריז, בואו ואגלה לכם מהי דרך חכמה, "איעצה עליך עיני" (מפרש רש"י כמו 'קריצת עיני'), כמי שעומד לגלות סוד כמוס ונשגב מה מטל על האדם לעשות כדי לקנות את החכמה? והנה כשכולם מטים אוזן בסקרנות עצומה לשמוע מה יש בפיו לומר, הוא אומר דברים פשוטים ומובנים לכל בר דעת: "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין"...

שאל רבי ראובן בחביבות: "וכי בלי עצה זו של דוד המלך לא היינו יודעים זאת? הרי כל בר דעת יודע שאל לו לנהג כסוס וכפרד? בשביל כזו עצה פשוטה נדרשים ל'חכמה' של דוד המלך? בשביל מה כל הפרסום הגדול הזה שהכריז - 'אשכילך ואורך', 'איעצה עליך עיני'..."

אלא, האיר רבי ראובן בנעם שיחו, אמר לכם מה התכון דוד המלך בדבריו: הבה נתאר לעצמנו שאנו עומדים באמצע שוק 'מחנה יהודה' בירושלים. השוק סואן וגועש מרוב הרוכשים. הדוכנים עמוסים בפירות מרהיבי עין מכל הסוגים והגוונים, פירות עץ, פירות אדמה ופירות יבשים. תפוחים, אגסים, תפוזים, אשכוליות ועוד. הקונים עוברים מדוכן לדוכן ומלקטים לסלים מכל הבא ליד... והנה, לפתע נכנס סוס לתוך השוק והחל לשוטט

בין הדוכנים, ובעוד כלם בוחנים את טיב ואיכות הסחורה, הוא בעיניו המטות כלפי מטה הביט לכאן ולכאן, ונראה כי הוא תר אחר משהו מסים. אלו היינו יכולים לפתח עמו בשיחה, היינו מתעניינים אצלו במה הוא חושק? אחר מה הוא מחפש? תפוחים? לא! אגסים? לא! הוא היה משיב לנו אלא דבר אחד: 'אין אני זקוק אלא למעט תבן'... 'קצת קש', ותו לא...

ואכן לפתע הוא שם לב, כי באחת מפינות השוק זרוק מזרן ישן וסרוח, ומתוכו מבצבץ מעט קש... הוא נטש בסערה את הכל בבת אחת, ושם את צעדיו בזריזות אל עבר המזרן. הוא קרע את צפוי, והחל ללעס בהנאה את מבוקשו... מרגע זה והילך הוא לא נזקק יותר לשום דבר נוסף זולת מעט התבן שמצא, פסגת שאיפותיו ותאוותיו.

הנמשל הנוקב של הסוס הוא האדם, אמר רבי ראובן, יהודי מסיים את תפלת מעריב בליל שבת קדש, מקדש על היין וניגש לסעוד את סעודת השבת, מאריך בה באכילת בשר ודגים וכל מטעמים, בדיבורים בטלים על הא ועל דא. כמובן לאחר הסעודה הוא כבר מתעייף, אכן השעה כבר מאוחרת... למחרת בבוקר הוא שוב מזדרז לתפילת שחרית, לאחריה מקדש על היין וניגש לסעודה, אוכל את החמין, ושוב נופל למטה מרוב כבידות ועייפות, וכך מעביר את זמנו במיטה עד תפלת מנחה...

"זה נקרא שבת"? זעק רבי ראובן מנהמת לבו.

יהודי כזה עם מה הוא יוצא משבת? הרי כל השבת שלו מסתכמת בפטפוטי הבל, באכילת החמין וב'שינה בשבת תענוג' הארכה והממשכת שבאה בעקבותיהם. כל אלו אינן אלא הנאות גשמיות חולפות והולכות להן כלעומת שבאו, נחמדות לשעתן בלבד. הוא יצא משבת ערום! מבלי שרכש לעצמו שום קנין נצחני! שום סגולה ומעלה ברוחניות! אותו אדם אינו מודע לגודל ההפסד שלו, כמה קניני נצח היה מסוגל להשיג בכל רגע ורגע שקדושת השבת חפפה עליו.

וכבר ידוע מה שמובא בספרים הקדושים, כי כל מצוה שנעשית בשבת שוה פי כמה וכמה מהנעשית בחול, וכך גם כל רגע ורגע של לימוד התורה בשבת שווה עצום פי אלף מבחול.

ה'סבא מקלם' זצ"ל היה אומר שמצוה שעושים בשבת שכרה כפול מבחול. ובספר 'לב אליהו' הביא הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל את ששמע ממרן ה'חפץ חיים' זצ"ל שכיון ששקולה שבת כנגד כל התורה, לכן כל מצוה שעושים בשבת שוה תרי"ג מצוות. כשנחשב את דעת הגאון מוילנא הסובר שכל אות בתלמוד תורה היא מצוה, הרי כשלומדים בשבת מכפילים כל אות ואות במספר תרי"ג. נמצא שכאשר האדם יושב ולומד בשבת, אין סוף למצוות שיכול להוסיף לחשובו...

על כך עומד דוד המלך וזועק: "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין!" במה שונה הוא מהסוס ומהפרד? הרי גם הסוס כאשר נתנת לו האפשרות לשוטט בשוק, לשבע כאות נפשו מטוב הארץ, הוא אינו מוצא כל ערך בכל זה. תחת זאת עיניו תרות אחרי מעט קש ותבן חסרי טעם וערך שמצויים בכל פנה ובזול. "וכי אינו נמשל לסוס? אינו דומה לפרד?", סים רבי ראובן את מוסרו בכאב. נורא למתבונן!